

Դ Ի Տ Ա Կ

Բ Ի Ի Չ Ա Ն Դ Ե Ա Ն

Դ Ի Ն Դ Ի Ո Յ

Ը Ն Կ Ե Ր Ո Ւ Թ Ե Ա Ն Ա Ր Հ Ա Ր Ո Ւ Ն Ե Ա Յ

1815.

23. 24. 25. Մ Ա Յ Ի Մ :

Ֆ Ի Ա Ն Ս Ա .

Փարէլ . 30 Արեւիկ :

Արհաստատեն որ՝ Պօնափառութիւն մայիսի 2ին պիտի այցելուէ երթալ սահմանադրուիւր եղած բերդերուն , Ունինկայէն ըսկըսած ինչպիսի Տունքէնքը . 15 օր պիտորքէ իր ճամբորդութիւն :

Հաստատ խապար մը տէյի կը պատմեն , որ Լուսովիկոս Ժը Մառէշալ Վիգորին (որ կը կոչուի դուքս Պէլլունցի ,) տվեր է սուր մը Գօնթէսթապի , ու Ֆէլթոնի դուքսն ալ անւաներ է Մառէշալ Փոանսայի :

Պուռպօնի հաւատարիմ Մառէշաներուն մէկը ըսաւ Պօնափառութիւն , երբոր ասիկայ կը գանկըտէր իր վրայ . ,, Հրամանոց հրաժարուի՞նք ինչի հանդէս պիտի լըլլար մի , որ անոր չիօրէ մէք ալ շարժիք : ” Պատասխան տվաւ Պօնափառութիւն . ,, Չիյքէ՞ք մի քոք , որ իմ հրաժարուի՞նք միայն պարտադրանք հարք (Քէնք) հէր : ”

Չվիցերի կաղէթային մէկը՝ դիտողութիւն մը կընէ , բայց կարծեմ աւելի ծաղրածուէ շախախտ համար . Հիմայ (կըսէ) Փարէզի մէջ թող բապուճ սրբունքերը , ծինելոյդ մարքողները օձախ սիւսիւրիւմիւնքը ու ասոր նման ուրիշ Աղաւթները հոգ ունենան ,

որ սրէս սրէս պօռան ,, Ապրի կայսրը ” . Ամէն օր 15 փարայ՝ զարձք հախ կառնեն : Արքայի անդամ որ կը պօռան ,, Ապրի կայսրը ” անխըտար անդամալ կայսրը պատուհանէն կը բռնայ Ժողովրդեան : Կանցնին պալատին առջեւ անցւորներ . պօռացողները կը բարենն զիրենք , ու կըսեն ,, Կալէք մի կայսրը քեանէլ ” Պատասխան կուտան ճամբորդները ,, Ո՞ր էր . աճապ հարէլէ՞ք է մի ” կըսեն . ,, Խեղ Դիւրիէ է . քոք ամէն մէկս վէց վէց քոք . պէք է որ կայսրը երևայ ” Փարան առածնին պէս՝ կըսկըսին ձան ձգել , անանկ մը պօռալ ,, Ապրի կայսրը ” , որ ճամբորդն ալ լեղապատառ կը լայ . տեսնաս որ մէկէն ի մէկ կերևայ կայսրը պատուհանէն իր բոլոր հասակաւ պայտէ :

1 Մայիս :

Կերենայ որ Սուլ Ճէնէռալը՝ իր սատանութիւնը շատ օգնութիւն ըրաւ առաջ տանիլ հիմակվան Փոանսայի խռովուիլը : Իր տված խորհուրդը որ Գուրպուօն տնկեն մէկ յիշատակարան մը , շատ խաբեց Պուռպօնի թաղաւորական տունը . ասով դոցեց իրեն ծածուկ խարդախութիւնը , որ ետքը յայտնեց մատնելով իր թագաւորը :

4ին :

Փարէզի մէջ՝ շատ տեղանք սահմանեցին , որ

որ հոն ամեն մարդ՝ իր կարծիքը գրել տայ, կուզէ՞ մի, չուզէ՞ր մի աս նոր օրինադրուէր, որ պիտոր շինեն Փռանսայի համար. քէ՛ն մարդ կըզրկի կոր, բայց ի քաղաքական պաշտօնեաներէն. անոնք ալ՝ վախերնուն, չըլլայ որ երեւց հացէն զրկուին տէյի:

Փռանսայի քաղաքներուն մէջ, ամենէն աւելի Պոտո քաղաքը՝ յայտնապէս դէմ կերենայ որ կայսերական ըլլայ կառավարութիւնը: Հատ բնակիչներ կը փախաբնին որ օր մը առաջ մտնեն Փռանսայ՝ դրսի տէրութեց զօրքերը: — Փարէզի առուաւորը բոլորովին խախտած է:

Բայց ի Գռանօն՝ ուրիշ շատ երևելի մարդիք ալ, որոնք պատւանուն ու պաշտօններ՝ Պոնափաութէն առած էին, հիմայ իրենց ստորագրութեց մէջը՝ չեն յիշեր աս պատւանունները, հերիք կը համարին ասանկ ստորագրել Բաղաշայ. հասարակապետական հոգի մը կը յայտնեն վրանին, բանի տեղ չի դնելով կերպ կերպ պատւանուններ, ու արարողութիւններ, ինչպէս Փռանսայի առջի խոռովութե ատենը: Հատուկ ալ կրկան չեն կոր Ապրիլ Հասարակապետութե. աս բանս շատ հաճոյ չէ՝ զինւորականներուն. պատճառն որ՝ իրենք կուզեն տիրող ըլլալ, հաւնած չեն որ ժողովուրդը ինչեւիցէ կերպով իշխանութիւն մը ունենայ:

Հիմակվան Փռանսայի զօրքին համարներ՝ ճիշդ չի դիտարկիր, ինչու որ Պոնափաութէն հնարք կըբանեցնէ, իր զօրքը միշտ շարժման մէջ կըպահէ, կըխրկէ, ու ետ կըկանչէ, նորէն կըխրկէ, նորէն կըգանչէ: Բայց կերենայ որ 200 հազարը չի հասնիր: Իսկ աղքային պահպանները՝ անխտոր քանք ու հոգ չունին ծառայութիւն ընելու. ասոր համար տեղ տեղ՝ պէտք է որ կանոնաւոր զօրքերով՝ դպին զիրենք: Կրտսն որ՝ հիմայ տասը բանակ կը ձևացնեն կոր՝ տասը զանազան տեղ:

Պոնափաութէն՝ բան չի մնաց որ չունէ, Մադոնայ Մառէշալը նորէն իր կողմը բաշէ, ու զօրքն վրայ գլուխ քնէ, բայց դիտարողութե չի հասաւ: Ետքը աս փորձս ալ քրաւ, Տալու Պատերազմի Պաշտօնատարը քովը խաւրէց որ՝ ինքն ալ յորդորէ. ասով ալ չի շահեցաւ. Մադոնայը անշարժ կեցաւ իր մտքին վրայ: Ամեն բանէն ետեւ ըստ իրեն՝ Տալու: Ասանկ մեծ վտանգի մէջ ըլլալով Հայրենեքը, պէտք է հրամաւնոց թէ՛ որ կայսեր սիրոյն համար չըլլայնէ, չի՛նք որ չի նէ հրամանոց Պատուուն համար Հայրենեացդ օգնութիւն հասնիլ. անտոնը՝ Մադոնայը շոյելով Տալուին ուսը օձուղը ըսկաւ իրեն, « Ես պատուոյ օրէն

քը՝ քեզմէ սորվիլ չեմ ուզեր: » (Դիպաշ. Աւարիայի):

6 ին:

Փռանսայի Ընդհանուր Օրագրութե կըզրէ մէկ նոր Դաշնակցութիւն մը Բրիտանիա Փռանսայի դաւառին: Աս դաշնակցութե վախճանը՝ աս է, որ պահէն աղատ սկըբունքները, դուրս հանեն ճշմարտութիւն, լուսաւորեն մտքով կուրացածները, հասարակաց կարծիքը պաշտպանեն պարագաներուն կէօրէ, դէմ դնեն ամեն անկարգութիւններու, հոգ ունենան որ ծախուկ միաբանութիւններ չըլլան, պատրաստ ըլլան՝ երթալու, երբոր կառավարները՝ ձան տան, Լէն: — Աս նոր ու մութ դաշնակցութիւնը՝ շատ մտաուր ու շշտկոց ձգեց Փարէզի մէջ. վտանգաւոր ու խռովարար կը համարին աս միաբանութիւն՝ հիմակվան կառավարուէր:

8 ին:

Դիւելլերիի պալատին, ու զինւորներուն բնակարաններուն վրան, ամեն օր կըկարգնեն նախատական ու սիրտ ծակող թղթեր Պոնափաութէն դէմ. զինւորներուն սիրտը կերի կոր, կուզեն վրէժ առնել ընօղներէն՝ իրեն զօրապետին պատուոյն համար:

Փարէզի ճեմարանին մէջը, վարպետներուն մէկը շատ մը խօսեցաւ Պոնափաութէնի վրայ. շատ ձանձրացնող խօսքերէն, ու շատ ցած երեսպաշտութե ետեւ, աս ալ ըսաւ, « Ենք բոլոր Փռանսային հետ կը հառաչէինք որ ունենանք մէկ Ազատող մը: » Աս ատենը երևելի Վարպետներուն մէկն ալ աս ճեմարանին ամենուն առջեւ ասանկ ըսաւ. « Ես աս ձառին տակը իմ անունըս չեմ կրկնար ստորագրել. ինչու որ՝ մտքս ալ անցած չէ՝ որ հառաչեմ փախաբնի մէկ Ազատող մը: » (Դիպաշ. Աւարիայի):

Փարէզէն կըզրէ մէկը, որ շատ ձուկ ծախող կնիկներ բանոր դրեր են, ինչու որ հիմակվան կառավարութե դէմ խօսեր են, ու փախաբ մը ցցուցեր են որ՝ նորէն ետ դառնար կանտէն՝ իրենց Բաբի Հայրը Լուսովի կոս թագաւորը: Փուշէ պաշտօնատարը անջե կանչեց ասոնք, ու սիրտերնին առնելու հիմ, հարցուց իրենց անանկ է մի. անոնք համարձակութե պատասխան տվին, իրենց կարծիքը յայտնեցին. Փուշէն՝ նորէն հարցուց իրենց, թէ աս բոլոր Խառանքը ան կարծիքին վրան են ամենքն ալ: Պատասխան տվին, « քիչ մը խառնուրդ կայ մէջը նիս. թաղարականներ ալ կան, ու Հալիւքալներ ալ: » Դժարը եկաւ պաշտօնատարին, զամենքն ալ բանոր դրաւ: Բայց չի համարձակեցաւ 3 ժամէն աւելի հոն բռնելու զիրենք: (Օրագր. Փռանսայի):

Մ.

Մօնիթօրը կրսէ որ, Փռանսայի ամմէն բերդերը զիններ ամրացուցեր են շատ մեծ պատրաստութիւններով. Փարէզի մօտիկ եղած պատրաստութիւններուն վրան 300 թօփ դրեր են: Հրօ լեռներուն վրան 300 թօփ դրեր են: Շրտ վարտակ մը եղեր է որ, Փռանսայի ամմէն մէկ պաշտօնատարին թողակը՝ ըլլայ շուրջ 15,455 եալորդ ոսկի. Արտաքին պաշտօնատարինը՝ աւելի ըլլայ:

Ինկիլիսթի յայտարարութիւնը Փռանսային դէմ, որ հաստատուած է կրսեն ապրիլի 30ին, կըմանուցանէ որ ամմէն Փռանսայի նաւահանգիստներէն ելած ձերմակ դրօշակով նաւերը՝ կրնան ազատութիւն ներս մտնել: Ամմէն նաւահանգիստ որ ձերմակ դրօշակ կը բանայ, չի դաշիր իրենց. բայց իրեք դունով դրօշակներուն ցամաքի վրայ ըլլայ, ծովու վրայ ըլլայ, չեխնայեր:

Վաճառականութիւն ու Արհեստներու վերակառուին ապապրեց որ հող ունենան, նորէն ձեռք զարնեն՝ իրենց առջի կարմիր բանձարը տնկելու, որ կարնան Փռանսայի շէքերով՝ իրենց պիտանաւորութիւն ձարելու, կարօտ չըլլան ծովով շէքեր բերելու: Ստանկ դուրցեր է կրսէ Պօնափաութիւն ինձի՝ շատ հեղ. կըփափաքիմ՝ իմ երկրէ ելած շէքերս ուտելու: (*)

Վիճակ Փռանսայի:

Կոր օրինադրութիւն որ շինեց Պօնափաութիւն, շատ դէմ է Փռանսայիներուն, մանաւանդ՝ Հասարակապետութիւն ուղղութեամբ. անանկ որ 100 Փռանսայցի որ Պօնափաութիւն կողմն են, ծօր իրեն դէմ են, իր շինած նոր օրէնքներուն համար: Քիչ օր է, որ երևցան աս նոր օրէնքները, մէկէն ըստ կրսան դէմը դրել, ու աստիս անդին՝ իրեն

(*) Մեր ատենները դառնեցաւ աս դիւտս, որ կարմիր բանձարէն, ու ուրիշ շատ անուշ կանան յեղէնրէ, ու պտուղներէ՝ շէքեր կըհանեն. հարկաւորութեան ժամանակը՝ մարդուս ամմէն բան անուշ կուգայ. կարծես թէ մեր ատենի համար ելած է ան ուսմական խօսքը՝ որ կրսէ լաւը իսկէ բանձարը: Երբոր Փռանսայի բոլոր նաւահանգիստները գտնուած էին Ինկիլիզէն, նաւ չէրիգար Ամերիկայէն, ու Փռանսայցիները կարմիր բանձարի շէքերը կըբանեցնէին նէ, վար պետորդի Եւրոպացիին մէկը ծծաղելու պատէ կէրք մը քաշէր էր. Սեղան մը. մէկ գլուխը՝ Գեորգ Ինկիլիզի թիւրը նստած, մէկալ գլուխը՝ Պօնափաութիւն, զիմացին խաչվէկ թախարմ. Ինկիլիզի թիւրը՝ մէկ գլուխ մը ձերմակ շէքեր առջև դրեր՝ դանկալ կըկտարէ, որ Ֆինձանին մէջը դնէ. Պօնափաութիւն ալ մէկալ դնէ՝ ձեռքը մէկ մեծ կարմիր բանձար մը, կըսիմէ՝ բոլոր ուժովը Ֆինձանին մէջը, որ շէքերը դուրս բերմէ, խմէ խաչվէկին հետ:

ներհակ թղթեր կ'պցնէ: — Պատճառը ընդդիմութիւնն աս է. զերէ Ազատութիւն միւրօղ ժողովուրդը՝ անանկ կըկարծէր որ, Ազգը պիտոր մտածէ ու շինէ իր օրէնքները, իր ուզածին, ու իր օգտին կէօրէ, ինչպէս խոստացեր ու հրատարակէր էր. հիմայ կը տեսնան որ՝ Ազգային ժողովքին ուրիշ բան ուրիշ ազատութիւն չի մար կոր, բայց եթէ անոր չէֆէովը դրածները՝ ընդունիլ. Փռանսան ասանկ դուրս իրեն չուղեր: Պօնափաութիւն՝ զօրքէն ի դատ քիչ մարդ ունի իր կողմը. կարծեց որ Ճագօպիներուն ու Ահաբ կոններուն տեղ յայտն տալով, պիտի իր կողմը դորացնէ. միտքը դրաւ որ, երբոր աղէկմը ուժոյնայնէ, ան ատենը իրենց հիւ մէկ խօսքն ալ չի պահէր. բայց իր ձգած ցանցին Խօսքն մէջ՝ ինքը բռնըլկեցաւ, իր նոր օրինադրութիւն՝ ասանկ շուտ դուրս հանելով, ատենի դուրս իր սիրտը յայտնեց: Ստանկով Պօնափաութիւն՝ հիմայ իր պախուրցը լաւը ճաղօպիներուն ձեռքը տվեր է, շատ ջանցնիլ՝ կըկործանեն զինքը, թէ որ միաբանեալ թաւաւորները՝ դեռ ուշանալու ըլլանէ: Ճաղօպիները, ու վարի ցած ժողովուրդը՝ հեմակուց առաջ կրտանին կոր աղմուկ հանող կարծիքները: Աս պարունները՝ հիմակուց թէպէտներուն մէջ կըբռնադատեն երաժիշաները, որ իրենց սիրած խոովարար եղանակները ճախանէր, խաղերը կանչեն, չալեն: Պօնափաութիւն խոստացած Տպագրութեան պատճառով ալ, ինչ որ խելքերինն ինչէ՝ գրել ու տպել, աս ալ չըլլա ելաւ. կրտեսայ կոր ժողովուրդը, որ կառավարութիւնն աս ալ թող չիտար կոր, որ իր տկարութիւնը ու վախի մէկ նշաննէ: Պօնափաութիւն բռնած խաբանի կըցցնէ որ մեծ վախի մէջ է Փռանսայի ժողովուրդէն ու Քախայէն: Կըհաստատեն որ երբոր Փարէզէն հեռանալու ըլլայ նէ Պօնափաութիւն, 15,000 պահապան զօրք պիտոր թողու Փարէզցոց վրայ, որ շատ խռովուէ ու շրջոհուէ մէջ են: — Բանակին մէջն ալ շրջոհուութիւն օր աւուր վրայ կըշատնայ կոր. ինչու որ իրենց թողակը չեն վճարեր կոր: Օֆիցիալները ու զինուորները վախ տըվեր են թող տալ իրենց դրօշակը. շատոնք գործքով ալ թողեր գնացեր են: Բայց ան Մառէշալները, որ անւանի եղան իրենց սուտ երդմունքովը ու խարդախութիւնը, նորէն հաւատարմութիւն երդում ըրին Պօնափաութիւն: Ատեն պիտոր դայ որ խմանաք, աս ետքի երդմունքին ալ բանի՝ օր հաւատարմութիւն մտնա: Բաղաջական պաշտօնատարներուն մեծ մասն ալ կանցըլեցան երդում ընել, զօրով ըրած երդմունքներուն ալ ձեռք դրին:

Պօնափառութեն հեղ մը դնաց թէպէտ փարէզցիք որ անանկ խենթ են թէպէտ օյին, չերեցան հոն . պարապ էին վերնատունները, որ թէքին ատենը, ասեղ ձգելու տեղ չի կար, վարի խաթը լեցուն ուրիշում էր միայն զօրքերով . չի դնացին հոն քաղերցիք, որ չըլլայ թէ աջ աջի հանդիպի, տեսնան զանիկայ, ուսկից որ անխտար կրվախնային:

Փուշէ պաշտօնատարը իմանալով որ ծառուկ ժողովքներ կան Փարէզի մէջ, ուզեր է փոխիրխել կառավարուն մարդիքները: Բոլոր ժողովուրդը՝ սասանած պաղած կեցեր է . փոթորիկ մը պիտոր փրթի մօտիկներս, նշանները շատ հեռու չէն ցցներ կոր: — Փռանսայի ներսէն եկած խապարները՝ միաբան կը հաստատեն որ, բոլոր աղբին հոգին՝ սիրտը նայինք նէ, Պօնափառութին բռնած ճամբուն՝ հաւնած չեն: Քանի որ իմացան միաբանեալ թէքաց ըրած ծանուցումը մարտի 25ին, բռնկեցան իրեն դէմ . ան վարադուրը փէրքէ՝ որ աջվըներուն վրան ձգած էր Պօնափառութեն՝ պատուեցաւ . իր շատ լրտեսները որ աստիս անդին ամեն հնարք բանեցուցին, որ խռովուի ձգեն, դատարկ դարձան, շատ տեղեր ալ մազ մնաց որ՝ ձեռք կը յնային կոր, շատ տեղալ փետլեցան: Առուսուրը բոլորովին դադրած է, վաճառականները անունին կորսնցուցած են, նաւահանդիստներուն մէջ՝ ելել մտնել չի կայ, ձեռք ձեռքի վրայ դրած՝ նստեր են: Անխտար ստիկ գլուխներ «էրմայէի» որ թաղաւորին ատենը՝ կրքանէր կը պտրտէր, նորէն չիք դարձան: Մէկ խօսքով, Փռանսայի ասխտար ըսած խեղճութիւններս՝ նշան մնեն, որ շատ չանցնիր, աս հիմակվան ողորմելի կառավարութիւնալ կը բազկի: Միաբանեալ թէքները որչափ որ ուշանան գործքի ձեռք զարնել, անխտար աղէկ է բաներին . ինչու որ Փռանսայի կառավարուէր հերիք ստակ չունենալով, ու չի կրնալով բանակին ծախքը, զինուորներուն թոշակը հոգալու, որոնց վրայ դրեր է իր բոլոր յոյսը ու ուժը, զինուորները խաբվելով իրենց յոյսէն, կը ցրվին, շատոնք ներս կը բաշվին, խելմալ իրենք զիւրենք՝ աւազակութիւ կուտան . սահմադուրներու մօտիկ եղածներն ալ՝ միաբանելոյ կողմը կանցնին: — Ասանկ է Փռանսայի հի-

մակվան սարսափելի վիճակը, որու մէջ ընկաւ Պօնափառութին ետ դառնալովը . խռովութիւն, աղմուկ՝ դէմն անցած են, պէտք է որ մօտիկներս դուրս պուծկայ (Համառօթի Գրաւորութիւն Օրագրութիւն:)

ՖԻԱՆՏԻԱ.

Գոռ-Բոռա . 22 Ապրիլ:

Լմենք որ Պօնափառութին զօրքէն՝ շատ մարդիք ձերմակ գօղառուայով կուգան Լուտովիկոս թէքին կողմը կանցնին կոր:

Կան . 15 Ապրիլ:

Ընցած տարի Պօնափառութին իր կայսերութեն վար իյնալու ատենը, մէկ սպառնալիք մը, մէկ սոսկալի մարգարէութիւն մը ըրեր է Փռանսայիներուն վրայ, որն որ սկսաւ հիմայ մէկ կերպով մը կատարվիլ . «Ի՞նչ է, թէ որ էս վաղ ինչպէս ըլլանէ, պիտի իմանաք, ինչպէս որ չի իմարի չեղի հոգեկարգելի մէկ մէկ մարդու մը»:

Պոռ-Բոռա . 29 Ապրիլ:

Լոտուայի՝ ապրիլի 25ին գրած թղթերը կը սեն որ, Պոռ-Բոռա դուրս դուրս Վանտիս Փռանսայի դաւառն է, շատ կողմնակից Փռանսայիներ բովը ունի: (Օրագր. Գրաւորութիւն:)

3 Մայիս:

Վէլլինկթօնի դուրսը 3ին առաւօտանց դնաց մեծ բանակը Ֆէլտ-Մառէշալ Պիլիքի իշխանին, Լիէճի քաղաքը: Կը հաստատեն որ Վէլլինկթօնի դքսին տակ եղած մեծ բանակը, պիտի ըլլան 80 հազար Պոռ-Բոռա լիէ Նեմյէ զօրքեր . 70 հազար ինկիլիզ ու Հաննովերցի, ու 30 հազար ֆայնզի Պոռ-Բոռա զօրքեր . 20 հազար ալ ձիաւորներ: Թօփերնալ ասոնց համեմատ:

Քաղաք պաշարելու մեծ մեծ թօփեր կը պատրաստեն կոր, կերևնայ որ մօտիկներս թշնամույն բերդերը պիտի սկսին ծեծել:

Փիանտայի, Պոռպանթի, ու Լիէճի ճամբները, խընձախընձ զօրք, ձի, առապայ ու թօփ է . ասանկ սոսկալի պատրաստուի պատերազմի՝ դեռ տեսնելու չէ ան տեղւանքը:

Պօնափառութին ալ՝ իր կողմանէն Լիլայի բովերը կը ժողվէ կոր զօրքերը . իրեն ալ կըսպասեն կոր հոս աս օրերս:

Աս գործքս՝ որ է պատմութիւն հիմակվան ատենիս, տասներհինկ օրը մէյմը կը տրպվի .
Ի ՎԵՆԵՏԻԱ Ի ՎԱՆՍ ՍՐԲՈՅՆ ԴԱԶԱՐՈՒ:

Ով որ կուզէ առնել, Մտանայօր Չուխաճի խանին քովը Պախաճի խանութ կայ քիւրք ծախող: Հոն իր անունը դրել տալ վճարելով մէկ անգամ քառասուն դրձ բոլոր տարվան համար: Ամեն մէկ բօստա դալուն տասներհինկ օր անգամ մը՝ ան խանութը խրիկէ իր մարդը, առանց բան մը վճարելու կ'առնէ: